

Siyasi Ahlâkın İmkânı ve Milli Kalkınma Partisi Nizamnamesi

Muammer Öztürk*

Özet

Siyaset ve ahlâk, genellikle birlikte düşünilemeyen iki kavram olmakla birlikte siyasetin bir ahlâka muhtaç olduğu da sıklıkla vurgulanır. Türkiye’de 1945’de çok partili döneme geçiş süreci ile kurulmuş ilk muhalefet partisi olan Milli Kalkınma Partisi’nin nizamnamesi (tüzüğü), ihtiva ettiği ilkeler bakımından bir sınıflandırmaya tabi tutulduğunda, siyasi ahlâkın tesisini amaç edinmiş bir siyasi ahlâk rehberi özelliği arz etmektedir. Milli Kalkınma Partisi nizamnamesinin ahlâk, ahlâkılık, liyakat, görev sorumluluğu ve yaptırım anahtar kavramları çerçevesinde bir içerik çözümlemesine tabi tutulması, bu metnin bir siyasi ahlâk rehberi ya da etik kurallar kitapçığı özelliğini açıkça ortaya koyacak bir yöntem olacaktır. Bu içerik çözümlemesi ile Milli Kalkınma Partisi ve nizamnamesinin ana kaynağını, tamamen ahlâkçı bir zihniyetin oluşturduğu hususu netlik kazanmaktadır. Bu çözümlemenin nihai neticesi ise 1945’de kurulmuş olan Milli Kalkınma Partisi’nin nizamnamesinin, bugünün Türk siyasetinde de rehber olarak faydalanılabilecek bir siyasi ahlâk metni olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Milli Kalkınma Partisi, Nizamname, Tüzük, Ahlâkılık, Siyasi Ahlâk.

The Possibility of Political Morality and the Statute of Milli Kalkınma Partisi

Abstract

Although politics and ethics are the concepts that cannot be considered together, the need for political morality is still widely stressed. The statute of *Milli Kalkınma Partisi* [National Development Party], being the first opposition party in Turkey, which was founded *in the very beginning of the multi-party system* in 1945, demonstrates almost the features of *a guide of political ethics aiming at establishing a political morality if it is classified with regard to the contents of its articles. The statute of Milli Kalkınma Partisi was subjected to a content analysis within the framework of the key words of ethics,*

* Dr., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler. ozturkmr@yahoo.de

morality, and meritocracy, responsibility of occupation and enforcement of the rules. This approach has shown that the *statute of Milli Kalkınma Partisi bears the features of a guide of political morality or code of ethics. The applied content analysis also clearly reveals that Milli Kalkınma Partisi and its statute completely rest on a moral mentality. The analysis concludes that the statute of Milli Kalkınma Partisi is a text of political morality which can be referred to in today's Turkish politics.*

Keywords: Milli Kalkınma Partisi (National Development Party), Party Statute, Morality, Ethics, Political Morality.

1. Giriş

Nuri Demirağ, maliye müfettişliğinden sigara kâğıdı imalatına, demiryolu inşaatından uçak imalatına kadar oldukça geniş bir yelpazede görev yapmış çok yönlü bir kişiliğin adıdır. Nuri Demirağ, Milli Kalkınma Partisi (MKP)^{1**} adıyla bir siyasi parti de kurmuştur. MKP, cumhuriyet sonrası dönemde çok partili hayata geçişle birlikte ilk muhalefet partisi olma özelliği yanında geleneksel siyasi parti algısını zorlayan nitelikteki nizamnamesi (tüzük) ile de dikkatleri çekmiştir. MKP'nin nizamnamesi,^{2***} ağırlıklı olarak ahlâk ilkeleri barındırmaktaydı. Bu yönüyle MKPN, kendi devrindeki basında hakkında yapılan değerlendirmelere yansdığı üzere bir parti tüzüğünden ziyade bir 'kutsal kitap' metni gibi algılanmıştır. Bu itibarla bu makale, MKPN'nin maddelerini ahlâkîlik vurgusu özelinde tahlile tabi tutarak bu tüzüğü ahlâk ile siyasetin bağdaşabileceğine dair esaslı bir rehber değeri taşıma yönüyle irdelemeyi amaçlamaktadır. Oysa, çok partili siyasi hayatın tam başında kurulmuş siyasi bir parti olan MKP'nin nizamnamesi, daha 1940'lı yılların Türkiye'sinde siyasi ahlâka kafa yormuş bir zihin seviyesinin var olduğunun açık delilini sunmaktadır. MKPN'nin bir siyasi ahlâk metni olduğu tespitinden hareketle bu makalede, bu nizamnamenin içeriği 'siyaset ve ahlâkın birlikteliğinin imkânı' zaviyesinden tahlil edilecektir. Makale, ağırlıklı olarak MKP'ye ait birinci el kaynaklar olarak değerlendirilebilecek nizamname kitapçıklarına ve çeşitli parti dokümanlarına dayanmaktadır. MKP'ye ait nizamname ve diğer parti dokümanları, sahaflar kanalıyla elde edilmiş olduğundan bir biçimde nadir kaynaklar olarak değerlendirilebilir. MKP tarafından 1940'lı yılların ikinci yarısı ile 1950 yılında basımı yapılmış olan bu dokümanlar, haliyle ait oldukları dönemin üslûp ve imlasını yansıtmaktadır. Makalede bu dokümanlardan yapılan alıntılarda orijinal üslûp ve imlaya sadık kalınmıştır.

2. Siyasete Bir Ahlâk Arayışı

Yolsuzluk; kutsal kitaplar yanında hukuki metinlerin de yasakladığı, ama buna rağmen hemen hemen her ülkede kamu ya da ticari her kuruluşun karşılaştığı ve mücadele etmek durumunda olduğu bir sorundur. Dünya kamuoyunun gündemindeki ana sorun maddelerinden biri olmaya devam eden yolsuzluğun Dünya Bankası tahminlerine göre dünyaya (dünya ekonomisine) maliyeti 2 trilyon dolardır.³ Yolsuzluğun ülkelerin siyasi ve ticari kurumları, toplumsal dokusu ve

1 ** Milli Kalkınma Partisi, metinde bundan sonra kısaca MKP olarak anılacaktır.

2 *** Milli Kalkınma Partisi Nizamnamesi metinde bundan sonra kısaca MKPN olarak anılacaktır.

3 Bu bilgi için bkz. Deutsche Welle Türkçe (2010, 4 Eylül), "Yolsuzluklara karşı akademik savaş", <http://www.dwelle.de/dw/article/0,,5972365,00.html> web adresinden edinilmiştir. (Erişim: 10.01.2011).

ülke imajı üzerindeki olumsuz etkileri birçok araştırmaya konu olmaktadır.⁴ Dünya genelinde neredeyse bütün ülkelerin kamuoyu nezdinde siyaset ve yolsuzluk birlikte algılanmakta; yolsuzluktan bahis açıldığında, bunun zihinlerde ilk çağrıştırdığı şey, siyasetler ya da siyaset kurumu olmaktadır. Bu algı durumu, *Uluslararası Şeffaflık Teşkilatı* tarafından her yıl hazırlanan *Küresel Yolsuzluk Barometresi* (*Global Corruption Barometer*) verileri tarafından da desteklenmektedir. 2010 Yılı *Küresel Yolsuzluk Barometresi* (*Global Corruption Barometer 2010*) isimli raporda yer verilen yolsuzluk derecelendirmesinde görüşüne müracaat edilen kişilerin % 80'e yakını, en fazla yolsuzluğa bulaşmış sektör olarak siyasi partileri gördüklerini belirtmişlerdir.⁵ Bu tespiti doğrular tarzda Türkiye siyasetine olduğu kadar, demokratik geçmişleri oldukça eskiye dayanan gelişmiş Avrupa ülkelerinin siyasetine ait çokça siyasi suistimal vakası mevcuttur.⁶ Batılı gelişmiş ülkelerde de ahlâk dışı fiiller sergilemiş, yolsuzluğa bulaşmış siyasetçiler için "kirli eller" (*dirty hands*)⁷ ifadesinin pek de nadir olmayan vakalar vesilesiyle kullanıldığına şahit olunmaktadır. Batılı ülkelerde de azımsanmayacak örnekleri olan yolsuzluk hadiselerine karşı "temiz eller"⁸ operasyonlarının yürütüldüğü de görülmüştür. Siyasetçilerin isimlerinin hem Doğu'da, hem Batı'da azımsanmayacak sıklıkta ve oranda yolsuzluklara karışması ya da ahlâk dışı tavrılar sergilemeleri durumunu, mafya filimlerinin en ünlüsü kabul edilebilecek olan *Baba*

4 Yolsuzluklarla baş etme amaçlı arayışların neticesinde ve çok yeni bir gelişme olarak 2010 yılında Avusturya'nın başşehri Viyana'da *Uluslararası Yolsuzluklarla Mücadele Akademisi* kurulmuştur. Kuruluş sözleşmesine 35 ülkenin imza attığı *Uluslararası Yolsuzluklarla Mücadele Akademisi*'nin başlıca görevi, yolsuzluklara karşı mücadelede eğitim, uygulama ve akademik araştırma görevlerini yürütmek olarak açıklanmıştır. Dünyanın dört bir yanından hakim, savcı ve polis memurlarının eğitileceği akademiye ayrıca finans, siyaset ve iş dünyası mensuplarının da örgütlü suçlar ve yolsuzlukların sebepleri ve bunlarla mücadele yöntemleri konusunda eğitim görmesi hedeflenmektedir. Akademinin idari kurulu başkanı Martin Kreutner, "bu yolla yolsuzlukla mücadele alanında uzman yeni bir nesil oluşmasını umduklarını" belirtmiştir. Bu konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Deutsche Welle, "Yolsuzluklara karşı akademik savaş", a.g.m.

5 Transparency International. (2010), *The Global Corruption Barometer 2010*, s. 9. <http://www.transparency.org> isimli web sitesinden edinilmiştir. (Erişim: 10.08.2011).

6 Demokrasi kültürü gelişmiş bir Avrupa ülkesinden siyasi bir yolsuzluk haberi için bkz. "Fransa siyasetinde yolsuzluk depremi", *Deutsche Welle (Türkçe)*. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5783699,00.html> web adresinden edinilmiştir. (Erişim: 13.07.2011).

7 "Kirli eller" (*dirty hands*) ifadesi etrafındaki bir değerlendirme için bkz. Daniel R. Sabia, Jr. (1996), "Weber's political ethics and the problem of dirty hands", *Journal of Management History*, 2 (1), s. 6-20.

8 İtalya'daki "Temiz Eller" operasyonu hakkında bir değerlendirme için bkz. David Nelken (1996), "The Judges and Political Corruption in Italy", *Journal of Law and Society*, 23 (1), s. 95-112.

(*The Godfather*)⁹ filminin üçüncü bölümünde Don Michael Corleone [Al Pacino] tarafından söylenen şu söz, çarpıcı bir biçimde özetler gibidir:

“– Politika ve suç, ikisi de bence aynı şey.”

İlginçtir ki Türk kamuoyu ya da Türk insanı, Makyavelist inanışla benzerlik arz eden tarzda, siyasetin ahlâkiliği^{10****} kaldırmayacağını, ahlâkilikle yürümeyeceğini düşünen, siyaset ile politikanın ayrı şeyler olduğunu dillendirici bir tutuma sahiptir. Bu tutum zaviyesinden Türk insanı, politikayı, mevcut parti yapılarının oluşumu, seçim taktikleri, muhalefet-iktidar çekişmeleri, iktidar oyunları çerçevesinde algılamaktadır. Buna bağlı olarak yine Türk insanı, bir taktikler ve hamleler savaşı olarak gördüğü politikayı bir bakıma düşük bir işgal sahası olarak etiketlemektedir. Türk düşünce hayatının mimarlarından Cemil Meriç’in “Biliyorduk ki politika beyaz eldivenle oynanmaz. Politika Makyavel’den¹¹ beri şüpheli bir yaratıktır”¹² şeklindeki değerlendirmesi, politika konusundaki bu algının bir ifadesi gibidir. ‘Politikada ahlâka yer yoktur’¹³ diyen *Hükümdar* isimli meşhur eserin yazarı Makyavel, bir bakıma politika sahası için oyunun kurallarını özetlemiştir. İster politika, ister siyaset şeklinde ifade edilsin, Türkiye’de siyasette ya da iş hayatındaki şikâyete konu birçok olumsuzluğa bir siyasi ahlâk ya da iş ahlâkı zayıflığının, hatta yokluğunun kaynaklık ettiğine dair ciddi işaretler mevcuttur. Uluslararası Şeffaflık Teşkilatı’nın *2010 Yolsuzluk Algılama Endeksi*nde Türkiye, 10 üzerinden 4,4 puanla 56. sırada yer almıştır.¹⁴ Türkiye, gelişmekte olan ülke statüsüyle yolsuzlukla başı dertte olan ve dolayısıyla ‘temiz siyaset’ arayışları süren ülkelerden biridir.

Türkiye, hem modernleşme –ya da diğer bir ifadeyle Batılılaşma– hedefi ve silesiyle, hem de küreselleşmenin bir zorunluluğu olarak Batı’dan gelen birçok ticari ya da kültürel akımların tesirine açık bir ülkedir. Bu tesir ikliminde Batı’dan transfer bir kavram olarak öncelikle Türk iş dünyasında, ama giderek Türk kamu

9 *Baba (The Godfather)*, (film, 1972). Mario Puzo’nun yazdığı aynı adlı romandan uyarlanan, Francis Ford Coppola’nın yönettiği, Marlon Brando ve Al Pacino’nun başrollerini paylaştığı ve yapım yılı 1972 olan filmidir. Film hakkında daha etraflıca bilgi için bkz. [http://tr.wikipedia.org/wiki/Baba_\(film,_1972\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Baba_(film,_1972)). (Erişim: 10.01.2011).

10 **** Ahlâkilik: Ahlâk prensiplerine uygun oluş. Bkz. *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi* (1969), Cilt 1, İstanbul Meydan Yayınevi, s. 162.

11 Makyavelizm’in de kurucusu olan ve tam adı Niccolo di Bernardo dei Machiavelli (1469-1527) olan İtalyan düşünür ve siyaset adamı Makyavel’in siyaset ve ahlâk anlayışı hakkındaki etraflıca değerlendirmeler için bkz. Harvey C. Mansfield, Jr. (1981), “Machiavelli’s Political Science”, *The American Political Science Review*. 75 (2), s. 293-305; Makyavel (1932), *Hükümdar*, Terc. Haydar Rifat, İstanbul, İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi.

12 Cemil Meriç, *Mağaradakiler*, İstanbul, Ötügen Neşriyat, 1978, s. 104.

13 Bkz. Cemil Meriç, *Umrandan Uygurluğa*, Üçüncü Baskı, İstanbul, Ötügen Neşriyat, 1979, s. 177.

14 Uluslararası Şeffaflık Teşkilatı’nın *2010 Yılı Yolsuzluk Algılama Endeksi*nde Malezya ve Namibya da 56. sırada, ama Türkiye’nin önünde yer almaktadır. Şeffaflık Teşkilatı’nın *2010 Yılı Yolsuzluk Algılama Endeksi*ne şu internet adresinden erişilebilir: <http://www.transparency.org>. (Erişim: 10.08.2011).

yönetiminde (dolayısıyla siyaset dünyasında) son yıllarda *etik* (ahlâk) kavramı, en çok kullanılan kavramlardan biri halini almıştır. Hemen hemen her ticari işletmenin bir etik dokümana¹⁵ sahip olmasının neredeyse moda halini aldığı iş dünyasına paralel bir gelişme de siyaset ve kamu yönetiminde yaşanmaktadır. Türkiye’de kamu hizmeti veren kurumlar da kamu görevlileri için etik kurallar kitapçıkları yayınlamışlardır. Ancak, etik kurallar kitapçığı diye isimlendirilen metinleri Batı’dan transfer ederek iş dünyası ilişkilerinin, ticari işlemlerin ya da kamu hizmetlerinin yürütülmesi manasında bir ahlâkîlik tesis etmeye çalışan Türk kamu yönetimi, siyaset ve iş dünyası, ahlâk ilkelerinin temini noktasında dahi Batı’ya karşı ‘zihinsel bağımlılık’ tutumu içerisindedir. Nuri Demirağ’ın uçak imalatı yaptığı Beşiktaş Hayrettin İskelesindeki imalathane için hazırlanmış olan *Tayyare İmalathanesi Dahilî Talimatnamesi* isimli doküman, hazırlandığı dönem Türkiye’sinin (baskı tarihi 1938) ticari ve sosyal şartları çerçevesinde düşünüldüğünde, model bir etik doküman özelliği sergilemektedir. *Tayyare İmalathanesi Dahilî Talimatnamesi* içerik yönünden incelendiğinde, bugünün ticari işletmelerinin sahip olma eğiliminde oldukları etik kurallar metinlerini gölgede bırakan derecede ileri ahlâkî ilkeleri barındırmaktadır. Nuri Demirağ, iş hayatındaki iş ahlâkî ilkelerini daha sonra yöneldiği siyasi hayatına da aktarmak istemiştir. Bu talimatnamede, Madde 56’da şu ifadelerle yer verilmektedir:

“İş yerinde adap ve ahlaka mugayir sözler sarfetmek, terbiye ve ahlak harici hareketlerde bulunmak, çirkin resim ve yazılar atelye dahiline sokmak, siyasetle meşgul olmak ve kanunun menettiği her hangi bir ef’alde bulunmak yasaktır.”¹⁶

3. Siyaset Ahlâkçısı Nuri Demirağ ve MKP

Türkiye’nin ilk ve en önemli müteşebbislerinden biri olan Nuri Demirağ,¹⁷ tütün kâğıdı imalatından karayolu ve demiryolu inşaatlarına, oradan da uçak imalatına kadar çok çeşitli ve büyük yatırım gerektiren sahalarda önemli işlere imza atmış bir şahsiyettir.¹⁸ Nuri Demirağ, iş hayatının özellikle uçak imalatı

15 İngilizce ifadesi ‘code of ethics’ ya da ‘code of conduct’ olan etik davranış kurallarını ve işyeri davranış kurallarını ihtiva eden örnek doküman için bkz. Henkel AG (2009), *Code of Conduct*, Düsseldorf, http://www.henkel.com.tr/tr/content_data/208774_Code_of_Conduct_and_Annex.pdf. (Erişim: 30.05.2014); Pwc, *Pwc İş Etiği Kuralları* (2013), <http://www.pwc.com.tr/tr/aboutus/assets/code-of-conduct-tr.pdf>. (Erişim: 30.05.2014).

16 Nuri Demirağ (1938), *Tayyare Atelyesi Dahilî Talimatnamesi*, İstanbul, Ülkü Basımevi, s. 15-16.

17 Fatih M. Dervişoğlu, *Bir Havacılık Efsanesi: Nuri Demirağ*, İstanbul, Ötügen Neşriyat, 2007, s. 21.

18 Nuri Demirağ’ın hayatı, kişiliği ve mesleki kariyeri hakkında geniş bilgi için bkz. M. Necmettin Deliorman, (1957), *Nuri Demirağ’ın Hayat ve Mücadeleleri*, İstanbul, Nu.D. Matbaası, s. 7-15. Söz konusu eserin tam metnine aşağıdaki web adresinden erişilebilir: www.nuridemirag.com/nudhayat.pdf. (Erişim: 03.04.2011); Ziya Şakir (1947), *Nuri Demirağ Kimdir?*, İstanbul, Kenan Matbaası.

devresinde devletin ve devletçiliğin aksayan yönlerini yakından tecrübe etmiştir. Devlet bütçesinin 212 milyon lira olduğu 1936 yılında 11 milyon liralık şahsi servet sahibi bir müteşebbis olarak¹⁹ Türkiye’de uçak imalatı işine girecek kadar memleketinin gelişmesini ve imarını hedeflemiş bir işadamıdır. 1930’lu yılların ikinci yarısında Türkiye’de uçak imal etmeyi başarmış bir Türk girişimcisi olan Nuri Demirağ, bütün gayret ve başarılarına rağmen özellikle İnönü iktidarı döneminde devletin ve dolayısıyla CHP yönetiminin anlaşılması güç engellemeleri ile karşılaşmış ve neticede iflasın eşiğine gelmiştir. Devletin bu engellemeleri yüzünden kurduğu uçak fabrikası batan Nuri Demirağ, devletin yanlış uygulamaları ile mücadele etmek için 18 Temmuz 1945 tarihinde MKP’yi kurarak siyasete atılmıştır.²⁰ Bir işadamı olarak devletle yaşadığı ilişkilerde edindiği tatsız tecrübelerden sonra Nuri Demirağ, devletçiliğin sapmaz bir düşmanı haline gelmiştir. Nuri Demirağ’ın devletçilik rejiminin elverişsizliğine yönelik düşüncelerini onun MKP’nin 1949 yılı kongresinde verdiği beyanatındaki şu sözleri oldukça açık biçimde ortaya koymaktadır: “Devletçilik, beldeleri harabeden, ticaret, sanat ve iş hayatını öldüren milleti, fakrû sefalet içinde inleyen mahdud bir tufeyli zümreyi menun eden ve onları dejenere hale sokarak zevkü sefaya sürükleyen, kütleyi aç, çıplak, işsiz ve sefil bırakan bir tahakküm rejimidir. Bu sistem yıkılacaktır. İdare cihazı bozuktur. Yapılan suistimallerin mes’ulünü bulmağa imkân yoktur. Vergiler ağır ve adletsizdir. Suiistimale çok müsaittir. (...)”²¹

Devletçiliği halkın zenginleşmesinin ve milli kalkınmanın önündeki en büyük engellerden biri olarak görmüş olan Nuri Demirağ, buna karşı hür teşebbüs²² çözüm yolu olarak düşünmüştür. Nuri Demirağ’ın fikriyatındaki çalışma, hür teşebbüs ve ahlâkîlik vurgusu, bir yönüyle Max Weber’in Batı kalkınmasının temeli olarak dikkat çektiği Protestan ahlâkının tasarruf ve müteşebbislik vurgusunu akıllara getirmektedir.²³ Weber’e göre Batı kalkınmasına, Protestan ahlâkının tasarruf, hür teşebbüs ve işletme kurma yönündeki teşvikleri kaynaklık etmiştir. Milli Kalkınma Partisi, parti kurucusu ve lideri Nuri Demirağ’ın iktisadî hayatta hür teşebbüsü esas alan fikirleri dikkate alındığında, *liberal* bir siyasi parti hüviyeti sergilemektedir. Nuri Demirağ, şahsi teşebbüse en geniş ölçüde imkân tanınmasına ve emeğe saygı gösterilmesine çağrı yapmıştır. 1951 yılında Amerika Birleşik Devletleri’ne bir seyahat gerçekleştirmiş olan Nuri Demirağ, bu ülkede gördüklerinden oldukça etkilenmiştir. Nuri Demirağ, Amerika Birleşik Devletleri’ne dair intibalarını şu sözlerle ifade etmiştir:

19 Dervişoğlu, *a.g.e.*, s. 91.

20 Dervişoğlu, *a.g.e.*, s. 153.

21 *Milli Kalkınma Partisi 1949 Yılı Umumi Kongresi* (1949), İstanbul, Vakit Matbaası, s. 20.

22 Deliorman, *a.g.e.*, s. II (Önsöz) ve 69.

23 Max Weber’in Batı gelişmişliğinin temeli olarak gördüğü ‘Protestan Ahlâkı’ konusundaki değerlendirmeleri için bkz. Max Weber (1997), *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu*, Türkçesi: Zeynep Aruoba, 2. Baskı, İstanbul, Hil Yayın.

“Amerikan siyasî ve iktisadî zihniyetine hayranım. İnsanlığın saâdetini ancak Amerikan Liberalizminde görüyorum. Onun için bütün Dünya Milletlerinin yüzlerini Amerikaya çevirmeleri lâzım geldiğine inanıyorum”.²⁴

Nuri Demirağ, hatta Şark ve İslam ülkelerinin kurtuluşu ve refahı için önerdiği *Şark Milletleri Federasyonu* projesi için Amerikan Federasyon sistemini model olarak göstermekteydi.²⁵ Devletçilik karşısında liberal bir iktisadî düzene inanan Nuri Demirağ, memleket kalkınmasının ancak hür teşebbüs ikliminde gerçekleşeceğine olan inancını şu sözlerle ortaya koymuştur:

“Hudutsuz ve gayri meşru kazanç ve servetlere meydan vermemek şartile ticaret, ziraat, ve sanayide halka tam bir serbesti temin olunacak, şahsi teşebbüse geniş ölçüde yer verilecek, bütün kol ve kafa harekete geçirilecektir”.²⁶

Nuri Demirağ’ın hür teşebbüsü esas alan bu sözünün başlangıç kelimelerinde, hür teşebbüs düzeninde ortaya çıkabilecek mahzurların önlenmesinde ahlâkîliği esas alan bir tedbiri de sunmakta olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır.

Nuri Demirağ’ı ülkenin ilk muhalefet partisini kurmaya sevk eden sebepleri belki en iyi MKP’nin 29.7.1949 tarihinde düzenlenen kongresinde verdiği beyanatındaki şu manidar sözleri özetlemektedir:

“(…) Fertlerin cemiyetle başa çıkamayacağı; cemiyetin ancak cemiyeti yenebileceği neticesine vardım. Nihayet bildiğiniz gibi (Artık yeter!) sayhasile 945 senesi Temmuzunun 6’ncı günü prensiblerimiz (Milli Kalkınma Partisi) ünvanı altında ortaya konuldu”.²⁷

MKP, isminde vurgulandığı gibi Türkiye’nin imarını ve kalkınmasını esas alan bir parti olarak kurulmuştur. Bu imarın ve kalkınmanın ana itici gücünün de ahlâkî kalkınma olacağına idrakinde bir partidir. Memleketin imarını kendisine başlıca gaye edinmiş bir şahsiyet olan Nuri Demirağ’ın²⁸ siyasi hayata yönelişi, esasen bu kalkınmayı gerçekleştirmede siyaseti bir araç olarak kullanmak istemesinden kaynaklanmıştır. Bu sebeple Nuri Demirağ’ın siyasi hayatı dikkatle incelendiğinde onu klasik bir siyasetçiden öte, bir ‘iktisat siyasetçisi’ (*economic*

24 H. Sim (Toplayan) (1951), *Nuri Demirağ’ın Millet Hayrına, Memleket Menfaatine Amerika Seyahati İntibaaları ve Türk Milletine Beyanamesi*, İstanbul, Şaka Matbaası, s. 4. (Alıntıda, eserin orijinal imlâsına sadık kalınmıştır.)

25 Sim, *a.g.e.*, s. 12-14.

26 *Milli Kalkınma Partisi Nizamnamesi – İzahları ve Köy Kalkınması* (1950), İstanbul, Şaka Matbaası, s. 13. [Bu kaynak, bundan sonra metinde “MKPN (1950)” olarak zikredilecektir.] Demirağ’ın yukarıda alıntılanmış sözleri, “1949 yılı Umumi Kongresinde Parti Umumi Reisi Sayın Nuri Demirağ’ın Beyanati” başlıklı metinde geçmektedir. Söz konusu beyanatın tamamı için bkz. MKPN (1950), s. 3-16. MKPN’den yapılan bu ve bundan sonraki bütün alıntılarda söz konusu nizamnamenin orijinal imlâsına sadık kalınmıştır.

27 MKPN (1950), s. 3.

28 Deliorman, *a.g.e.*, s. I-III (Önsöz).

politician)²⁹ diye nitelemek daha isabetli olacaktır. Nuri Demirağ, memleketin kalkınması konusundaki hassasiyetini MKP'nin 29.7.1949 tarihinde düzenlenen kongresinde verdiği beyanatta şu özlü sözlerle dile getirmiştir:

“Aziz yurdumuzun imarı yolunda kazmayı omuzuma, çekici elime aldığım zaman, İç Asya, İç Afrika sefaleti içerisinde ömür süren, binbir çeşit mahrumiyet içinde inleyen işçimizi, çiftçimizi, fakir halkımızı bu ızdıraptan kurtarmak ve onları (insan gibi) yaşama seviyesine ulaştırmak imkânlarını aramağa koyulmuş-tum. Uzun seneler yurt içinde ve müteaddit defalar Avrupa ve şimal memleketlerinde her branştan beraberimde götürdüğüm mütehassıslarla seyahatler tertip ederek etütler yaptım”.³⁰

Nuri Demirağ'ın partinin 29.7.1949 tarihli Umumi Kongresinde sarf ettiği aşağıdaki sözlerde kalkınma için çalışma ve bir şeyler üretme şuuruna sahip ahlâklı bir vatandaş karakterinin lüzumuna işaret etmiştir:

“Felâketlerin yegâne sebebi, zevkü safaya düşkünlüktür. Milletimizi bu ayıp ve kusurlardan berî kılmak için var kuvvetimizle uğraşacağız. Muvaffakiyet, muhakkaktır. Yurddaşlarımız iyiyi, kötüyü tefrikten âciz değildir. İrşada muhtaçtır. (Önce inan, sonra inandır) prensibi üzerinde yürüyoruz”.³¹

MKPN, Türkiye’de milli kalkınmanın gerçekleşmesi için siyasette ahlâkiliğe ihtiyaç olduğunun bir deklarasyonu, bir beyannamesi hüviyetini taşımaktadır. MKP'nin parti tüzüğünün maddeleri dikkatle incelendiğinde Nuri Demirağ'ın parti kurucusu olarak aynı zamanda örneklerine pek rastlanmayan bir “ahlâk siyasetçisi” olarak da anılmayı hak ettiği görülecektir. MKP, Nuri Demirağ'ın sosyal meseleler bakımından ahlâka ve millî ananelere yaptığı vurgu yönüyle *muhafazakâr* bir siyasi parti özelliği göstermektedir. MKP'nin iktisadî hayatta liberalliği, sosyal hayatta ise ahlâkiliğe yaslanan anlayışı, bu partinin reklâm ve propoganda amaçlı dağıttığı pusulalarda da açık surette belirgindir.³²

Siyasette de ahlâklı bir lider olunabileceği, siyasetin de ahlâkiliği gerektirdiği ve ahlâkla yapılabileceğine dair esaslı bir metin olarak Max Weber'in “Meslek Olarak Siyaset” isimli makalesinde cesaretlendirici ve umutlandırıcı izahlar mevcuttur. Weber, siyasetin tamamen etikle, ahlâkla ilişkisi olmayan, *amoral* bir saha olduğunu reddeder.³³ Weber, ahlâklı bir siyaset için ahlâklı siyasi liderlerin varlığının gerekliliğini ihsas ettiği bu makalesinde, ahlâklı siyasi liderlerin esasen ‘bir davası, bir derdi olan’ diye nitelenebilecek bir kişi olduğunu, ama bir davaya hizmet etmenin, ahlâklı siyasi liderlik için yeterli olma-

29 Deliorman, *a.g.e.*, s. 68.

30 MKPN (1950), s. 3.

31 MKPN (1950), s. 4-5.

32 MKP'nin partiye taraftar toplamak amacıyla hazırladığı bu pusulalara bir örnek için bkz. Ek-3.

33 Sabia, Jr., *a.g.e.*, s. 15.

dığını, bunun yanında ilave üç vasfın elzem olduğunu belirtir. Weber'in bu ahlâklı siyasi liderlik için esas kabul ettiği vasıflar (özellikler); tutku, sorumluluk duygusu ve göz keskinliğidir.³⁴ Bu vasıflar, aslında ahlâklılığın ihtiyaç duyduğu samimiyet ya da inandırıcılık testine ya da denetimine yönelik araçlar olarak ortaya çıkmaktadır. Denetim ve sınama işleminden geçmeyen, diğer bir ifadeyle samimiyet sınavına tabi tutulmayan kişi ya da uygulamaların ahlâklılık – ya da etik – gibi sıfatlar taşısa da inandırıcılığı sorunlu olmaktadır. Weber tarafından sıralanan bu üç vasıf, siyasi bir davaya hizmet etmeye istekli ve yetenekli bir lideri tanımlamaktadır. Dolayısıyla, ortaya bir hizmet koymak, iş başarmak ya da daha Türkiyeli ve popüler bir söylemle ifade etmek gerekirse ‘ülkeye bir çivi çakmak’ için bir davaya adanmışlıkla bağlantılı istek ve yetenek, en esaslı kıstas olmaktadır.³⁵ Bu tanıma uygun bir ahlâklı siyasi kişilik örneğini Türkiye örneğinde Nuri Demirağ'ın³⁶ sunduğu kesindir. Nuri Demirağ'ın kurucusu olduğu ve onun fikirleriyle şekillenen MKP'nin parti nizamnamesi adeta siyasi bir ahlâk kuralları metni ya da diğer bir ifadeyle etik doküman olarak kaleme alınmıştır. İçişleri Bakanlığı tarafından MKP'nin kuruluş iznine dair düzenlenen 18.9.1945 tarihli ilmühaberde partinin “teşekkül maksadı” olarak ahlâk odaklı şu ifadeler yer almaktadır:

“Milletimizin lâıyk olduğu mevki ve refahı, ahlâkan ve iktisaden büyük bir kuvvet haline gelmesini sağlamak maksadıyla kurulmuştur.”³⁷

Nuri Demirağ'ın ahlâk konusundaki hassasiyeti, onun yeni bir ‘ahlâk tasfiyesine ihtiyaç’ olduğunun altını çizen ifadesinde oldukça belirgindir:

“Memlekette pek ciddi bir ahlak tasfiyesine ihtiyaç vardır. Türkün ecdadından tevarüs ettiği bütün mezihyetlerin, faziletlerin taşkın ahlâksızlık cereyanları karşısında ezilip kalmasına asla müsaade etmeyeceğiz”.³⁸

Nuri Demirağ, demiryolu inşaatı ve daha sonra giriştiği uçak imalatı (tayyarecilik) faaliyetleri döneminde daima şu altı ahlâki ilkeyi rehber edinmiştir: 1. İşretten (içkiden), 2. Oyundan, 3. İffetsizlikten, 4. Eğrilikten, 5. Tembellikten, 6. Zulüm yapmaktan sakınmak.³⁹ Nuri Demirağ'ın ahlâklı olmaya büyük

34 Sabia, Jr., *a.g.e.*, s. 10; Max Weber (2006), *Meslek Olarak Siyaset*, Türkçesi: Afşar Timuçin – Mehmet Sert, İstanbul, Chiviyazıları Yayınevi, s. 95.

35 Sabia, Jr., *a.g.e.*, s. 10-11.

36 Bir ‘dava adamı’ olarak da tanımlanan Nuri Demirağ'ın siyasi hayatı hakkında teferruatlı bilgi için bkz. Deliorman, *a.g.e.*, s. I-III (Önsöz) ve 66-79.

37 *Milli Kalkınma Partisi Nizamnamesi* (1945), Teknik Basımevi, İstanbul adlı esere ait arka kapak içindeki ilmühaber örneğinden alıntılanmıştır. [Bu kaynak, bundan sonra metinde “MKPN (1945)” olarak zikredilecektir.]

38 MKPN (1950), s. 14.

39 Deliorman, *a.g.e.*, s. 138.

önem vermiş olması, bugünkü ifadesi ile ‘etik davranış ilkeleri’nin⁴⁰ sağlıklı bir ticaret ve kamu düzeninin olmazsa olmaz kuralları olduğuna dikkat çekmek istemesindedir.

“Milli an’aneye, ahlâk ve doğruluğa büyük ölçüde yer verilecek, iyilerin kadri yükseltilecek, kötülerin ıslahına tereddidi ve zeval sebepleri olan usul ve âdetlerden sakınmalarının teminine çalışılacaktır”.⁴¹

Nuri Demirağ gibi yüksek ahlâklı bir Türk müteşebbisinin oldukça idealist ve ahlâki kalkınma odaklı bir parti tüzüğüyle siyasete atılması, siyasetin – özellikle de Türkiye’deki siyasetin – doğası gereği bu hamlenin başarılı olma şansını adeta daha başlangıçta imkânsız kılmaktaydı. Nitekim Nuri Demirağ’ın hayatını ve mücadelelerini kaleme alan Necmettin Deliorman, onun ahlâklı ve düzgün insan özelliğini vurgulamak için yine Nuri Demirağ’a ait olan “minare gibi doğru” tanımını kullanmıştır. Bu tanıma bağlı olarak Deliorman, Nuri Demirağ’ın siyasi hayatı için şu hakikati de zikretmekten geri kalmamıştır:

“Siyasi hayatta adet haline gelmiş bulunan kaypak ve supleks hareket tarzlarına Nuri Demirağ’ın ayak uydurması cidden imkânsızdır”.⁴²

Türk kamuoyunda, Cemil Meriç’in daha önce vurgulanan ifadesiyle ‘politikanın beyaz eldivenle oynanamayacağı’ kabulünün son derece kuvvetli olduğunu, MKP’nin ahlâkiliği önceleyen, ahlâki ilkelere öncelik veren 1945 ve 1950 tarihli nizamnamesinin –ve parti programının– dönemin basınınca yadırganmış olması göstermektedir. Dönemin basınında MKPN için “Milli Kalkınma Partisi değil de Kitab-ı Mukaddes Partisi”⁴³ gibi bir başlıkla yerici bir yargıyı gündeme taşıyan yazı, bunlara bir örnektir. Mümtaz Faik Fenik, Ulus Gazetesindeki bu yazısında MKPN’yi ahlâki fenalıklara çokça yer vermesi ve bu fenalıkları telin etmesi gibi yönlerden eleştirerek şu yargıda bulunmaktadır: “Bu mevzular, mukaddes kitaplar zamanından beri, incelenen incelenen medeni kanunlarda, ceza kanunlarında zaten en iyi şekillerini bulmuştur.”⁴⁴ Fenik’in, aynı yazısında MKP’ye ve onun nizamnamesindeki ilkelere yönelttiği kısmen yerici eleştirilerinden biri de söz konusu partinin ‘adama göre iş değil, işe göre adam’ ilkesi hakkında olmuştur. Fenik, bu konuda şunları yazmıştır: “Nuri Demirağ prensipleri arasında

40 Etik Davranış İlkeleri tabiri hakkında daha fazla malumat ve bu ilkelerin mesela kamu hizmetlerinin aksamaz yürütülmesindeki önemi hakkında bkz. T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu (2009, Kasım), *Kamu Görevlileri Etik Rehberi*, Ankara, T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Yayını, s. 2-3; 5-6 ve 81-85, <http://www.etik.gov.tr/BilgiBankasi/etikrehberi.pdf> web adresinden edinilmiştir. (Erişim: 12.4.2011).

41 MKPN (1950), s. 13-14.

42 MKPN (1950), s. 67.

43 Mümtaz Faik Fenik, (1945, 9 Temmuz), “Milli Kalkınma Partisi değil de Kitab-ı Mukaddes Partisi”, *Ulus Gazetesi*.

44 Fenik, *a.g.m.*

adama göre iş değil, işe göre adam lâzım demişti. Ve onun için kalemi elime aldım. Çünkü yazı yazmak bana göre bir iştir. Nuri Demirağ'ın işe göre adam prensibini de takdir edersek, o zaman Partiyi herhalde Nuri Demirağ'dan başkası kurmağa kalkmalıdır. Bakınız ben fabrika işleriyle, ticaret işleriyle uğraşiyor ve taahhütlere girişiyor muyum?"⁴⁵ İlginçtir ki Sosyolog Max Weber, "Meslek Olarak Siyaset" isimli –ve aslen bir üniversitedeki konuşmasına dayanan– eserinde, siyaseti gelir kaygısı taşımadan, siyasetten karşılık beklemeden yapacak bir yeni siyaset adamları sınıfı ile yolsuzlukların önüne geçilebileceğini belirtmiştir.

Aynı eserinde Weber, gelir kaygısı taşımadan siyaset yapacak olanların da maddi geliri iyi düzeyde olan kişiler olacağını altını çizer. Maddi gelir beklemeden siyasi etkinlik gösterenleri, siyaset 'için' yaşıyor diye niteleyen Weber, gelir beklentisi ve maddi karşılık için siyaset yapanları da "siyasetin sırtından geçinenler" olarak tanımlar. Yine Weber'e göre siyasette yaşanan yolsuzlukların temelinde de maddi gelir ve karşılık beklentisi ile siyaset yapanların "siyasetin sırtından geçinen" tutumları yatar. Bu kişiler, kişisel maddi bir varlığa sahip olmadıklarından bu varlığı işgal ettikleri siyaset sahasındaki işlerden temin etmeye çalışırlar. Oysa hiç karşılık beklemeden siyaset yapanlar (siyaset 'için' yaşıyor olanlar), kişisel maddi bir varlığa sahiptirler ve bu sebeple de siyaset sahasındaki faaliyetlerinden dolayı maddi bir karşılık beklentisi içine girmezler.⁴⁶ Nuri Demirağ, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin önemli bir işletmecisi olarak maddi yönden zaten önemli bir varlığa sahipti⁴⁷ ve Fenik'in yazısında ifade ettiği görüşün aksine, tam da bu bakımdan belki de Weber'in ifade ettiği "siyaset 'için' yaşayan" siyasetçi tipine örnek teşkil etmekteydi.

4. MKP Nizamnamesinde Siyasi Ahlâkın Tasviri

18 Temmuz 1945⁴⁸ tarihinde kurulmuş olan Milli Kalkınma Partisi, Türkiye'nin ilk muhalefet partisi unvanına sahiptir.⁴⁹ 1940'lı yılların Türkiye'sinde tek parti (CHP) tekelinin hüküm sürdüğü siyasi şartlar düşünüldüğünde MKP, ileri siyasi ahlâk ilkelerini barındıran ve zengin konuları kapsayan nizamnamesi yanında teşkilat yapısı ve muhalefet özelliği ile bir ilk örnek oluşturmuştur.⁵⁰ Özellikle ahlâk, liyakat, girişimcilik ve liberal ekonomi gibi kavramları odak noktası olarak alan MKPN, aynı dönemde kurulan partilerin tüzükleriyle kıyaslandığında oldukça kapsamlı ve konu derinliği olan bir tüzüğe sahiptir. Buna rağmen MKP,

45 Fenik, *a.g.m.*

46 Weber, *a.g.e.*, s. 38-41.

47 Dervişoğlu, *a.g.e.*, s. 91.

48 Bernard Lewis (1993), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, İngilizce'den çeviren Prof. Dr. Metin Kıratlı, 5. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.379-380.

49 Dervişoğlu, *a.g.e.*, s. 153-154.

50 Lewis, *a.g.e.*, s. 379-380.

‘esaslı bir parti tüzüğüne sahip olmadığı’⁵¹ ya da ‘karma konulu bir tüzüğe sahip’ olduğu⁵² şeklindeki eleştirilere konu olmuştur. MKPN, 1945 tarihli ilk nüshada toplam 90 maddeyi ihtiva ederken, aynı nizamnamenin 1950 yılında yapılan bas-kısında toplam 108 maddeyi ihtiva edecek şekilde genişletilmiştir.⁵³ Buna rağmen MKP, 1946’dan itibaren katıldığı seçimlerde hiçbir başarı elde edememiştir. MKP, ilk muhalefet partisi olması ve zengin bir parti tüzüğüne sahip ilk muhalefet partisi olmasına rağmen halktan gerekli desteği görmemiştir. MKP’nin katıldığı seçimlerde hiçbir başarı elde edememesi, bu partinin kurucularının siyasi tecrübesizliklerine bağlanmıştır. Zira MKP’den sonra kurulan Demokrat Parti’nin seçimlerde elde ettiği başarı, bu parti kurucularının siyasi tecrübelerinin daha fazla olmasıyla açıklanmıştır. Demokrat Parti’nin kurucuları, sahip oldukları bu siyasi tecrübe ile kitlelerin taleplerini ve muhalefet partisi ihtiyacını iyi okuyabilmiş ve böylelikle halkın desteğini elde etmiştir.⁵⁴ MKP ise Nuri Demirağ’ın vefatından sonra genel kurul toplantısını yapamamış ve 22 Mayıs 1958 tarihinde münfesi bir parti haline gelmiştir.⁵⁵

Aynı dönemin siyasi partilerinden biri olan ve ilginç biçimde kurucuları arasında *Milli Kalkınma Partisi*’nin kurucularından da biri olan Cevat Rifat Atilhan’ın yer aldığı *Türk Muhafazakâr Partisi*’nin tüzüğünün sadece 39 maddeyi ihtiva ettiği görülmektedir.⁵⁶ *Türk Muhafazakâr Partisi*’nin nizamnamesinin ihtiva ettiği bu 39 madde okunduğunda bu tüzüğün ‘alışıldık’ tüzük özelliklerini taşımaktan öteye gitmediği görülmektedir. Söz konusu tüzüğün ele aldığı düzenlemeler, klasik bir siyasi parti tüzüğünde rastlanılacağı şekilde ‘Genel Esaslar’, ‘Partiye Üyelik’, ‘Teşkilat Yapısı’, ‘Kurucular’, ‘Teftiş’ gibi hususları kapsamaktadır. *Türk Muhafazakar Partisi*’nin tüzüğünde ağırlıklı olarak Türkiye’nin ve Türk milletinin ‘medenî alemde’ kalkınmasını hedef edinen bir parti olduğunu ilan edilerek ahlâka ve ananeye özel bir vurgu yapılmaktadır. *Türk Muhafazakar Partisi*’nin tüzüğünde

51 Dervişoğlu, *a.g.e.*, s. 177.

52 Lewis, *a.g.e.*, s. 380.

53 MKP’nin 1949 yılı genel kongresi hakkında yayınlanmış olan bir kitapçıkta, 108 maddelik bu nüshanın 1949 yılı genel kongresinde kabul edilmiş MPKN’nin nihai hali olduğu bilgisine rastlanmaktadır. Bkz. *Milli Kalkınma Partisi 1949 Yılı Umumi Kongresi*, *a.g.e.*, s. 3. Türk Siyasi Parti tarihine dair resmi bir kaynakta da MKPN’nin 108 maddelik nüshasına yer verilmiştir. Bkz. T.C. İçişleri Bakanlığı (1950), *Türkiye’de Siyasi Dernekler II*, Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, s. 105-125. MKPN’nin son nüshasından seçilmiş maddelerin yer aldığı diğer bir önemli kaynak için bkz. Tarık Zafer Tunaya, (1995), *Türkiye’de Siyasi Partiler 1858-1952*, İstanbul, Arba Yayınları, s. 638-645.

54 Tarık Zafer Tunaya (2002), *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876-1938). II. Kitap: Mütareke, Cumhuriyet ve Atatürk*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 274.

55 *Meydan Larousse, Büyük Lugat ve Ansiklopedi* (1972), “Milli Kalkınma Partisi”, Cilt 8, İstanbul, Meydan Yayınevi, s. 795.

56 Söz konusu partinin tüzüğünün içeriği hakkında daha fazla malumat için bkz. *Türk Muhafazakâr Partisi (Parti tüzüğü ve programı)*, İstanbul, 1947.

ahlâk ve an'ane vurgusu münhasıran sadece bir maddede yer almaktadır. Bu özel vurgu partinin tüzüğünde şu şekilde ifade edilmiştir: “Madde 1 – Partimiz çocuk ve aileye, milli ahlâk ve an'aneyle ehemmiyet veren ve memleketi kısa zamanda ve yapıcı metodlarla maddeten ve manen yükseltmeyi hedef tuttan bir partidir. Um-deleri şunlardır: Adalet, Demokrasi, Ahlâk, Refah, Umrandır”.⁵⁷ *Türk Muhafazakar Partisi*, milli kalkınma ve ahlâk vurgusuna rağmen bu ilkeleri hayata geçirme manasında MKPN gibi ayrıntılı ve esaslı bir metodoloji sunmaktan uzaktır. Bu değerlendirme yine aynı dönemin siyasi bir partisi sayılabilecek olan *Yeni Kemalciler Partisi* için de söylenebilir. *Yeni Kemalciler Partisi*, 1952 tarihli Tüzük ve Program'ında Madde 2'de partinin ‘maksat ve gayesi’ şöyle açıklanmıştır: “(...) Türk milletinin maddi ve manevi yükselmesine hizmet etmektir”.⁵⁸

MKPN'nin içerik zenginliğine kaynaklık eden, hiç şüphesiz Nuri Demirağ'ın ‘iş adamlığı’, ‘dava adamlığı’ ve ‘siyaset adamlığı’ gibi üç esaslı sahada oluşturduğu tecrübe birikimi ve kişilik özellikleridir.⁵⁹ MKPN'in maddelerine bakıldığında, tam bir siyasi ahlâk ve manevi kalkınma metni, daha doğrusu beyannameyi özelliği sergilediği görülecektir. MKPN'de başlangıçta, partiye kimlerin üye olmayacağı konusunu düzenleyen 1. maddede şu ahlâki ölçüler esas alınmaktadır:

“Sözü ile işi arasında tezat bulunanlar (...) memuriyet vazifelerini suistimal edenlerle hemhal olup iştirak suretiyle menfaat temin etmek zannı altında bulunanlar divanı haysiyet huzurunda tebriyi nefis etmedikçe partiye alınmazlar”.⁶⁰

MKPN'de, Madde 19'da eğitim, maarif konusunda da ahlâk temelli bir düzenlemeye yer verilmektedir:

“Maarifde her şey ahlâk ve milli an'ane esasına göre ayarlanacaktır”.⁶¹

Devlet mekanizmasının asıl işlevi olan ‘vatandaşa hizmeti aksamadan ve gecikmesiz gerçekleştirmek’ konusunda da MKPN'nin oldukça hassas olduğu görülmektedir. Tabiatıyla da aksamasız ve gecikmenin olmadığı bir kamu hizmeti için de bu devlet ve kamu hizmetlerini ifa edecek donanımda, liyakat sahibi memurların, devlet görevlilerinin istihdamını öngörmektedir. Aksamasız ve gecikmenin olmadığı bir hizmet anlayışını ve dolayısıyla kırtasiyeciliği ortadan kaldırmayı hedefleyen MKP, bu hususu sadece bir dilek, bir arzu özelinde zikretmenin ötesine geçmesi yönüyle dikkat çekmektedir. Aksamasız ve gecikmenin olmadığı, kırtasiyeciliğe meydan vermeyen bir kamu yönetimini hedefleyen MKP, bu ilkenin ihlali durumunda devreye girecek bir yaptırım gücü ile bu il-

57 *Türk Muhafazakar Partisi*, a.g.e., s.1

58 *Yeni Kemalciler Partisi (Yenkemal) Tüzük ve Programı*, (1952), Edirne, Mustafa Fevzi Çetinkol Matbaası, s. 1.

59 Deliorman, a.g.e., s. II (Önsöz).

60 MKPN (1945), s.1.

61 MKPN (1945), s. 6.

keyi donatmaktadır. Devlet kadrolarının liyakat esasına göre ıslahını esas alan MKPN'nin 25. Maddesi şu ifadelerle yer vermektedir:

“Devlet teşkilâtı taklitler üzerine kurulmayub ihtiyaçlara göre bina olunacak, adama göre iş değil, işe göre adam kaidesi tatbik ile devlet umumî kadrosu ıslah edilecektir. Kırtasiyecilik kaldırılarak halkın işi çabuk görülecek, işleri geciktiren ve karıştıranlar ehil değilse sınıf ve rütbesi tenzil edilecek veya işine son verilecektir. Kasdı mahsusla yapılmışsa şiddetle cezalandırılacaktır.”⁶²

MKPN'nin aksamasız, gecikmesiz bir devlet hizmeti sunma ile görevli olarak (Madde 15) gördüğü devlet memurlarının mümeyyiz vasıfları 26. Maddede düzenlenmektedir. Bu maddede öne çıkan vurgu, devlet memurlarının kamu hizmeti verirken rehberinin ‘önce ahlâk, sonra vazife’ ilkesinin olması gereğidir:

“Devlet işlerinde kanunların tatbiki, şahsi masuniyetin temini ve amme hizmetlerinin ifası hususunda memurlardan evvela ahlak sonra vazife düsturunu benimsemeleri, hadim sıfatıyla, derecesine göre şefkat, tevazu’, ve merhametle hareket etmeleri istenecek, bu sıfatlar memur vasıflarında esaslı bir umde olarak aranacaktır.”⁶³

MKPN, siyasi bir parti tüzüğü olmasına rağmen ticari konuları da ele almıştır. Bunda partinin kurucusu Nuri Demirağ’ın ticaretten gelmesi, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarının en büyük, en kayda değer müteşebbisi olması muhakkak ki rol oynamıştır. Vurgulandığı üzere Nuri Demirağ, MKP’ni zaten ticari teşebbüslerinde uğradığı devlet engellemeleri ile mücadele için kurmuştur. Ahlâklı bir ticaret kültürünün tesisine yönelik olan 28. Madde, şu ilkeleri ilan etmektedir:

“Sanayi ve ticarete rekabet esası hâkimdir. Her millet metanî cihan piyasasına sağlam ve ucuz çıkarmak için rekabet ederken, bu suretle hareket etmeyüb kanunî cebirle ve menfî teşekküllerle refah yerine iztirab verici zihniyet ve hareketlerden ictinab, ilmî kaidelerle hareket edeceğiz.”⁶⁴

Bu maddede sıralanan ilkeler muvacehesinde MKPN’nin aynı zamanda bir iş ve ticaret ahlâkı dokümanı olduğunu söylemek mümkündür.

MKPN’de Madde 39’da⁶⁵ “Umumi ve mahalli Kongreler”in MKP’nin organlarından biri olduğu belirtilmektedir. Mahalli kongrelerden “Vilayet Kongresi” konusunu düzenleyen Madde 48’de, bu kongrenin vazifeleri arasında dikkati çeken biçimde ahlâkîlik esaslı şu vazifeye vurgu yapılmaktadır:

“Vilâyetlerin ahlakî, iktisadî, ictimai kalkınması, hal ve istikbaldeki ihtiyaçları hakkında umumî kongreye rapor hazırlar ve kalkınma için tespit edilen husu-

62 MKPN (1945), s. 7.

63 MKPN (1945), s. 8.

64 MKPN (1945), s. 8.

65 MKPN (1945), s. 11.

satın vilâyet umumî meclisile belediye'deki azası delaletiyle tahakkuna çalışır.”⁶⁶

MKPN, ihtiva ettiği ahlâki ilkelerle bugünün Türkiye’inde çokça duyulan, çokça şahit olunan siyasi yolsuzlukların nasıl çözüleceğine dair tedbirleri de sunmaktadır. Mesela, MKPN Madde 15’de görevi suistimal konusunu da ele almakta ve bunun engellenmesine yönelik şu tedbirleri sunmaktadır:

“Makam ve memuriyet kuvvetlerini millet zararına suistimal ederek ammenin hukukunu ihlal, ve el altından başka şahıslarla gizli ortak olarak hasis menfaatler temin edenler, ahlâki umumiyenin bozulmasına sebebiyet verenler hangi devirde olursa olsun işbu ef’alinden mururu zaman ve umumî af gibi müsaa-delerden istifade ettirilmeyerek suçları amme davası şeklinde takip ve hükme rabtedilecektir.”⁶⁷

Siyasi parti-devlet ilişkilerine dair Nuri Demirağ’ın dile getirdiği ve MKP’nin ahlâkiliğini çok açık biçimde ortaya koyan şu ilkede de suistimallere yönelik tedbirlerden birini görmek mümkündür:

“Partiler, âzalarının aيدات ve bağışlarıyla yaşarlar. Devlet bütçesiyle beka ve mevcudiyeti muhafaza edilen partiler, hakiki parti değildir. Hükûmetin hata ve kusurlarını iyi şekilde göstererek alkışlamaya memur bir «Propaganda servisi» sayılırlar.”⁶⁸

Siyasi suistimalleri önlemeye yönelik olarak MKPN’de yine Madde 1’de yer verilen aşağıdaki yaptırım, bugünkü Türkiye’nin siyaset algısı dâhilinde anlaşılması güç bir ahlaki değer değerler sisteminin hedeflendiğinin işaretidir:

“Partiye dahil olupta yukarıda yazılı halleri irtikap edenlerle partinin nüfuzunu suistimal etmeğe çalışanlar, makamlarda bulunan zevata karşı mütebasbıs ve riyakarane hareketle benliklerini hasis menfaatlaerine feda edenler, Türk tarihinin kutsiyetine ihanette bulunanlar, parti aleyhine hilafı hakikat isnat ve beyanatda bulunanlar keza divanı haysiyet kararile partiden çıkarılırlar”.⁶⁹

Cumhuriyet dönemi Türkiye’sinin çok partili hayata geçiş sürecinde ilk muhalefet partisi olarak tarihteki yerini almış olan MKP, nizamnamesinin kurgusu itibarıyla Türk siyasi parti tarihinde başkaca ilklere de imza atmış bir siyasi parti olma özelliğini kazanmaktadır. MKPN’de yer alan ve yukarıda tahlili yapılan maddelerin tetkiki göstermiştir ki MKP, sosyal ve siyasi hayatta ahlâki, iktisadî hayatta ise hür teşebbüsü öne çıkaran ilkeleri ile ilk muhafazakâr ve liberal parti özelliği de taşımaktadır.

66 MKPN (1945), s. 14-15.

67 MKPN (1945), s. 4-5.

68 MKPN (1950), s. 13.

69 MKPN (1945), s. 1-2.

5. Sonuç

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de iş dünyasında yaşanan krizlerin ardından etik’e (ahlâka) sıklıkla vurgu yapılmasını, ahlâka dönüşün bir işareti olarak duyuran umutlandırıcı haber ve yorumların sayısı artmaktadır.⁷⁰ Benzer biçimde Türkiye’de kamu yönetiminde ya da siyasette de ahlâka bir ihtiyaç olduğu vurgusu, gündemde kendine her zaman yer bulmaktadır. Türkiye’de 25.5.2004 tarihinde *T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu* isimiyle bir birimin kurulması, kamu hizmetleri sahasında ahlaka riayetinin öneminin kavranmış olmasının bir işareti olarak değerlendirilebilir.⁷¹ Bu makalede özetlendiği üzere siyaset ile ahlâkın bağdaşma imkânı konusunda ciddi bir tereddüt mevcudiyetini korusa da siyasette hiç eksik olmayan yolsuzluklar, siyasetin ciddi bir ahlâk sorunu karşısında olduğunu, dolayısıyla ahlâki ilkelerle donatılmasının kaçınılmaz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tespit ya da kronik şikâyet karşısında Türk siyasi partiler tarihine mal olmuş siyasi bir parti olan *Milli Kalkınma Partisi*’nin nizamnamesi (tüzüğü), sahip olduğu ahlâki ilkeler ile ciddi bir siyasi ahlâk metni özelliği arz etmektedir. Çok partili siyasi hayatın tam başında kurulmuş siyasi bir parti olan MKP, bu nizamnamesi ile daha 1940’lı yılların Türkiye’inde siyasi bir ahlâkın düşünülebileceği bir zihin seviyesinin mevcut olduğunu açık delilini sunmaktadır. 1940’ların Türkiye’inde ve tabir yerindeyse demokrasinin ‘acemilik’ yıllarında siyaset ve ahlâki birarada düşünebilen siyasi bir parti olan MKP’nin nizamnamesinin ahlâki hassasiyetler zaviyesinden kaleme alınmış ve bu makalede irdelenmiş maddeleri, siyaset ve ahlâkın birlikteliğinin imkânına dair esaslı bir delil sunar niteliktedir. MKPN, içerik yönüyle bugünkü birçok etik dokümanın fevkinde siyasi bir ahlâk rehberi özelliği taşımaktadır. MKPN, bu sıfatı sadece ahlâki ilkeleri sıralamakla kalmaması, bu ahlâki ilkeleri siyaset dünyasında nasıl hayata geçireceğine dair tedbirleri de sunmuş olması ile kazanmaktadır. MKP, parti program ve tüzüğünün zengin içeriği yanında birçok ilk uygulamaya imza atmış kurucusu ve lideri Nuri Demirağ’ın sıradışı kişiliği vesilesiyle de yeni araştırmalara konu olmayı hak etmektedir.

70 Dünya ekonomisinde yaşanan krizin, iş dünyasına ahlâki hatırlatması vurgusuna bir örnek olarak bk. “Kriz, iş dünyasına ahlaki hatırlattı”, *Deutsche Welle (Türkçe)*, 20.05.2010. Bu haberin tam metnine şu web adresinden erişilebilir: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5591111,00.html>. (Erişim: 10.05.2011).

71 *T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu*’nun kuruluşu, kurumsal yapısı ve faaliyetleri hakkında etraflıca bilgi, bu kurulun www.etik.gov.tr adresindeki resmi internet sitesinden edinilebilir.

Kaynakça

Deliorman, M. Necmettin, *Nuri Demirağ'ın Hayat ve Mücadeleleri*, İstanbul, Nu.D. Matbaası, 1957.

Demirağ, Nuri, *Tayyare Atelyesi Dahilî Talimatnamesi*, İstanbul, Ülkü Basımevi, 1938.

Dervişoğlu, Fatih M., *Bir Havacılık Efsanesi: Nuri Demirağ*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2007.

Deutsche Welle (Türkçe), “Kriz, iş dünyasına ahlakı hatırlattı”, (2010, 20 Mayıs). <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5591111,00.html> web adresinden edinilmiştir. (Erişim: 10.05.2011).

Deutsche Welle Türkçe, “Yolsuzluklara karşı akademik savaş”, (2010, 4 Eylül), <http://www.dwelle.de/dw/article/0,,5972365,00.html> web adresinden edinilmiştir. (Erişim: 10.01.2011).

Fenik, Mümtaz Faik (1945, 9 Temmuz), “Milli Kalkınma Partisi değil de Kitab-ı Mukaddes Partisi”, *Ulus Gazetesi*.

Henkel AG, *Code of Conduct*, Düsseldorf, 2009. http://www.henkel.com.tr/trt/content_data/208774_Code_of_Conduct_and_Annex.pdf. (Erişim: 30.05.2014).

Lewis, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, İngilizce'den çeviren Prof. Dr. Metin Kıratlı, 5. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993.

Makyavel, *Hükümdar*, Terc. Haydar Rifat, İstanbul, İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, 1932.

Mansfield, Harvey C., “Machiavelli's Political Science”, *The American Political Science Review*. 1981, 75 (2).

Meriç, Cemil, *Mağaradakiler*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1978.

Meriç, Cemil, *Umrandan Uygarlığa*, (3. Baskı), İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1979.

Meydan Larousse. Büyük Lugat ve Ansiklopedi, “Milli Kalkınma Partisi”, Cilt 8, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1972.

Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, “Ahlâkilik”, Cilt 1, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1969.

Milli Kalkınma Partisi 1949 Yılı Umumî Kongresi (1949), İstanbul, Vakıf Matbaası. www.nuridemirag.com isimli web sitesinden edinilmiştir. (Erişim: 01.05.2010).

Milli Kalkınma Partisi Nizamnamesi, İstanbul, Teknik Basımevi, 1945.

Milli Kalkınma Partisi Nizamnamesi – İzahları ve Köy Kalkınması, İstanbul

Şaka Matbaası, 1950.

Nelken, David, “The Judges and Political Corruption in Italy”, *Journal of Law and Society*, 1996, March , 23 (1).

Pwc, *Pwc İş Etiği Kuralları*, 2013. <http://www.pwc.com.tr/tr/aboutus/assets/code-of-conduct-tr.pdf>. (Erişim: 30.05.2014).

Sabia, Daniel R., “Weber’s political ethics and the problem of dirty hands”, *Journal of Management History*, 1996, 2 (1).

Sim, H. (Toplayan), *Nuri Demirağ’ın Millet Hayatına ve Memleket Menfaatine Amerika Seyahati İntibaları ve Türk Milletine Beyannamesi*, İstanbul, Şaka Matbaası, 1951.

Şakir, Ziya, *Nuri Demirağ Kimdir?*, İstanbul, Kenan Matbaası, 1947.

T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu. (2009, Kasım), *Kamu Görevlileri Etik Rehberi*, Ankara, T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Yayını. <http://www.etik.gov.tr/BilgiBankasi/etikrehberi.pdf> web adresinden edinilmiştir. (Erişim: 12.4.2011).

Transparency International, *The Global Corruption Barometer*, 2010. <http://www.transparency.org> isimli web sitesinden edinilmiştir. (Erişim: 01 Ağustos 2011).

Transparency International (2010), *The Corruption Perceptions Index (CPI) 2010*. <http://www.transparency.org> isimli web sitesinden edinilmiştir. (Erişim: 01 Ağustos 2011).

T.C. İçişleri Bakanlığı, *Türkiye’de Siyasi Dernekler II*, Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, 1950.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876-1938). II. Kitap: Mütareke, Cumhuriyet ve Atatürk*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasi Partiler 1858-1952*, İstanbul, Arba Yayınları, 1995.

Türk Muhafazakâr Partisi (Parti tüzüğü ve programı) (1947), İstanbul.

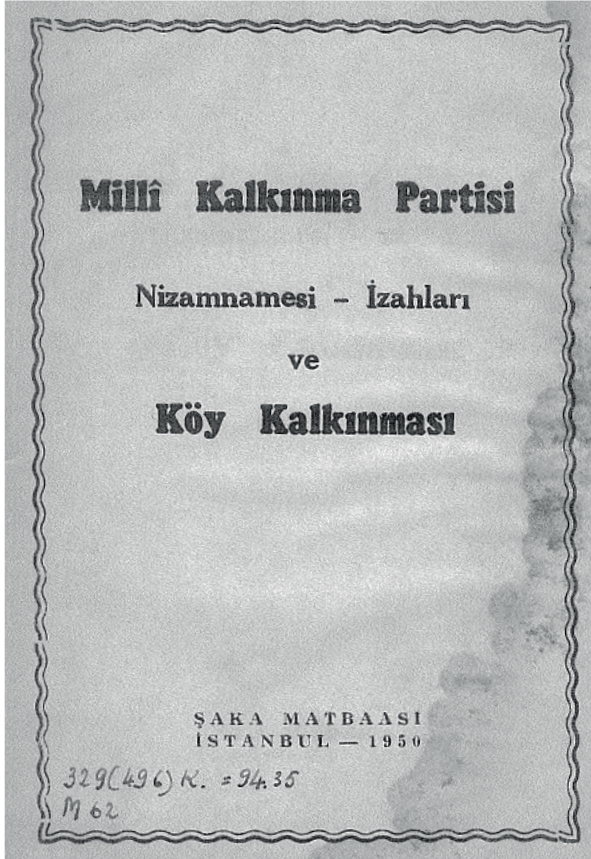
Weber, Max, *Meslek Olarak Siyaset*, Türkçesi: Afşar Timuçin – Mehmet Sert, İstanbul, Chiviyazıları Yayınevi, 2006.

Weber, Max, *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu*, Türkçesi: Zeynep Aruoba, 2. Baskı, İstanbul, Hil Yayın, 1997.

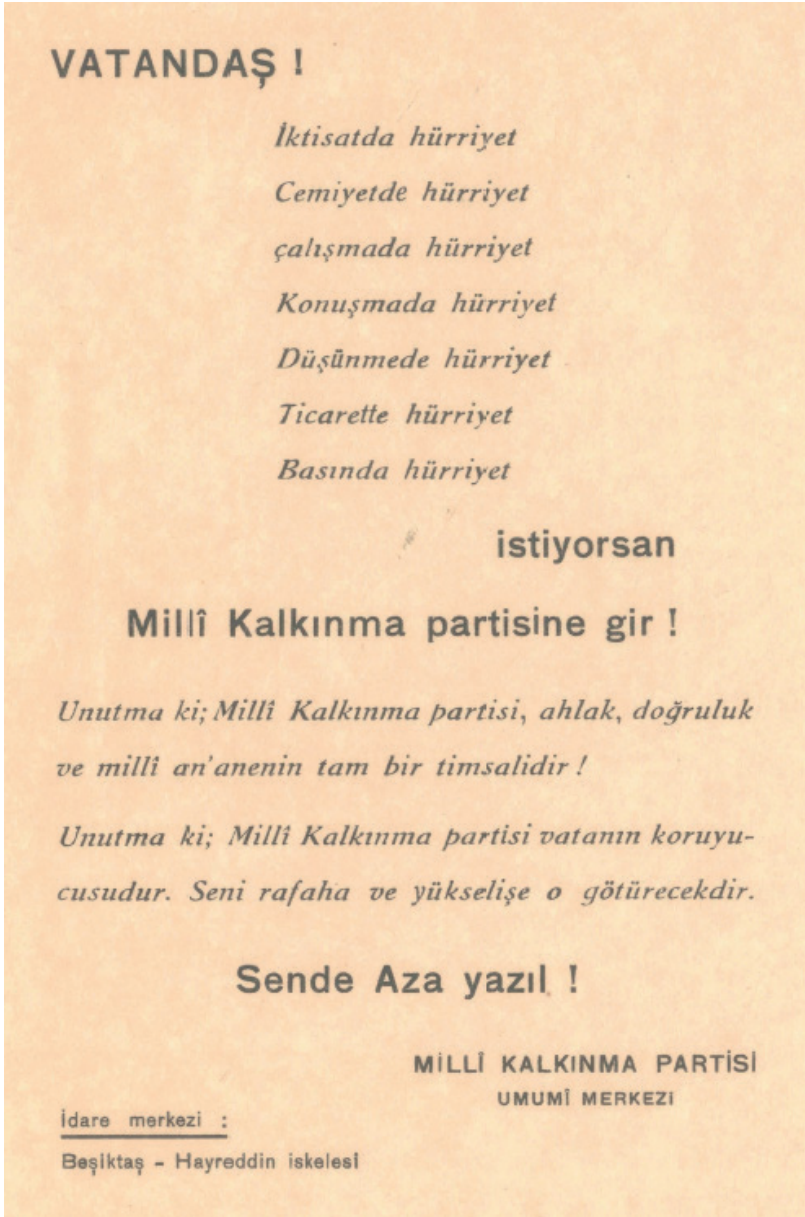
Yeni Kemalciler Partisi (Yenkemal) Tüzük ve Programı, Edirne, Mustafa Fevzi Çetinkol Matbaası, 1952.

Ekler

EK 1: *Milli Kalkınma Partisi Nizamnamesi'nin 1945 tarihli nüshasının kapağı.*

EK 2: *Millî Kalkınma Partisi Nizamnamesi'nin 1950 tarihli ilaveli nüshasının kapağı.*

EK 3: *Millî Kalkınma Partisi'ne taraftar kazanmak için hazırlanmış bir pusula örneği.*